ISSN 1993-5757
SPORT SCIENCE OF UKRAINE *СПОРТИВНА НАУКА УКРАЇНИ*
2016. №4 (74). P. 3-7. *2016. №4 (74). С. 3-7.*

УДК 615.825:616.2-057.874

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З БРОНХОЛЕГЕНЕВИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Наталія ІВАСИК

Львівський державний університет фізичної культури,
м. Львів, Україна, e-mail: Ivasyk_N@i.ua

Анотація. Мета роботи полягає в розробці концептуальних підходів до процесу фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями.

У статті проаналізовано основні аспекти системного підходу та доповнено новим змістом загальнонаукові концептуальні підходи, якими необхідно керуватися при реалізації системного підходу фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями в умовах стаціонарного лікування. Концептуальні підходи до формування фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями базуються на системній методології наукового дослідження.

Ключові слова: концептуальні підходи, системний підхід, фізична реабілітація.

KONCEPCYJNE PODEJŚCIE DO REHABILITACJI DZIECI Z CHOROBAMI OSKRZELI I PŁUC

Nataliya IVASYK

Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej, Lwów, Ukraina, e-mail: Ivasyk_N@i.ua

Streszczenie. Celem jest opracowanie koncepcyjne podejście do procesu rehabilitacji dzieci z chorobami oskrzeli i płuc. W artykule analizuje główne aspekty podejścia systemowego i dodawane nowe treści ogólnych naukowych koncepcyjnych rozwiązań, które powinny kierować wdrożenie systematycznego podejścia fizycznej rehabilitacji dzieci z chorobami oskrzeli i płuc w zakresie leczenia pacjentów. Koncepcyjne podejście do tworzenia rehabilitacji dzieci z chorobami oskrzeli i płuc opierające się na systematycznej metodologii badań naukowych.

Słów kluczowych: koncepcyjne podejście, podejście systemowe, rehabilitacja fizyczna.

CONCEPTUAL APPROACHES TO PHYSICAL REHABILITATION OF CHILDREN WITH BRONCHOPULMONARY DISEASES

Nataliya IVASYK

Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine, e-mail: Ivasyk_N@i.ua

Abstract. Purpose is to develop conceptual approaches to the process of physical rehabilitation of children with bronchopulmonary diseases. The article analyzes the main aspects of the system approach and added new content general scientific conceptual approaches that should guide the implementation of a systematic approach physical rehabilitation of children with bronchopulmonary diseases in terms of patient treatment. Conceptual approaches to formation of physical rehabilitation of children with bronchopulmonary diseases based on a systematic methodology of scientific research.

Keywords: conceptual approach, system approach, physical rehabilitation.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. У фізичній реабілітації, як системі заходів з відновлення або компенсації фізичних можливостей та інтелектуальних здібностей, підвищення функціонального стану організму, значну увагу привертає розроблення та удосконалення реабілітаційних технологій для осіб різних як нозологічних, так і вікових груп.

Одне з провідних місць, які посідають бронхолегеневі захворювання у структурі захворюваності у світі й в Україні, та збільшення кількості тяжких, резистентних до медикаментозної терапії форм захворювань бронхів вимагають пошуку альтернативних методів та більш ефективних організаційно-методологічних рішень [7, 10].

Оскільки інтегральним об'єктом вивчення в медико-біологічних науках є живий організм з його складною багаторівневою структурою і поліфункціональною модальністю, то головним принципом побудови методології його вивчення вважають системний підхід [7].

Системний підхід – це категорія, що не має єдиного визначення, однак він є одним із головних напрямів методології спеціального наукового пізнання та соціальної практики. У літературі є такі трактування або визначення системного підходу:

© Івасик Н., 2016

- інтеграція, синтез розгляду різних сторін явища або об'єкта (А. Холл);
- адекватний засіб дослідження й розроблення не будь-яких об'єктів, що довільно називаються системою, а лише таких, котрі є органічним цілим (С. Оптнер);
- вираження процедур подання об'єкта як системи та способів їх розроблення (В. Садовський);
- широкі можливості для одержання різноманітних тверджень та оцінювань, які передбачають пошук різних варіантів виконання певної роботи з подальшим вибором оптимального варіанта (Д. Бурчфільд) [5].

Системний підхід – це важливий методологічний засіб наукового пізнання, який дає змогу розподілити складні явища дійсності на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємопідпорядкувати елементи системи і їх взаємодію. Це напрям методології досліджень, який полягає у вивченні об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи [11].

Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів творення складного об'єкта з певних складових. При цьому особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що дає змогу виявити сутність цілісності системи [5].

З філософським обґрунтуванням системного підходу тісно пов'язана його логіко-методологічна проблематика [11].

Аналізуючи аспекти системного підходу загалом, ми виявили, що він передбачає обов'язковість вивчення і практичного використання восьми його складників, які дещо по-різному трактують автори. Так, Н. В. Фоміцька (2015) та В. І. Корбутяк (2010) виокремили такі основні аспекти системного підходу:

1. *Системно-цільовий.* Система має загальну мету свого функціонування, повинна отримати корисний результат свого функціонування.

2. *Системно-функціональний.* Для досягнення загальної мети або корисного результату система виконує певні функції.

3. *Системно-інтеграційного.* Система має власні механізми, фактори збереження, удосконалення та розвитку, залучає для виконання своїх завдань необхідні структури та елементи інших систем.

4. *Системно-структурний.* Система має власну внутрішню організацію, спосіб взаємодії своїх складників.

5. *Системно-комунікативний.* Система взаємодіє з іншими системами як по горизонталі, так і по вертикалі.

6. *Системно-управлінський.* Система формує зміст стратегічних і тактичних управлінських рішень на основі визначення та врахування зовнішніх і внутрішніх змін, що впливають на досягнення мети та ефективність діяльності системи.

7. *Системно-елементний, або системно-комплексний.* Система складається із взаємопов'язаних елементів.

8. *Системно-історичний.* Система має власну історію виникнення та розвитку, власні історичні цінності, звичаї й перспективи [4, 8].

Так, Ю. О. Шабанова (2014), А. О. Босакта та співавт. (2011), А. С. Медвєдєв (2010) окремо вирізняють *системно-ресурсний* аспект, який полягає в ретельному виявленні ресурсів, потрібних для функціонування системи, для вирішення системою тієї або іншої проблеми [2, 7, 11], однак при цьому вони опускають *системно-управлінський аспект*, проте подають *системно-комунікаційний* аспект (Н. В. Фоміцька – системно-комунікативний). Також А. С. Медвєдєв опускає *системно-історичний* аспект, проте говорить про необхідність досліджувати при реалізації системно-структурного підходу в медико-біологічних науках *системно-еволюційний аспект*, який спрямований на з'ясування умов у часі виникнення до-

сліджуваного об'єкта, пройдені ним етапи, сучасний стан, а також можливі перспективи його розвитку [7].

Мета роботи полягає в розробленні концептуальних підходів до процесу фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями.

Методи дослідження: загальнонаукові: аналіз, осмислення й узагальнення, синтез, порівняння, абстрагування.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи концепції фізичної реабілітації ми виявили, що основними аспектами системного підходу у всіх авторів є системно-структурний, системно-цільовий, системно-інтеграційний та системно-ресурсний [1, 3, 6]. Також О. Лазарєва (2012) та О. Андрійчук (2015) ґрунтуються на системно-еволюційному, І. Жарова (2014) та О. Лазарєва – на системно-функціональному, О. Андрійчук виокремлює системно-елементарний та системно-комунікативний аспекти, а О. Лазарєва їх подає як системно-елементний та разом із І. Жаровою як системно-комунікаційний, окремо І. Жарова вирізняє системно-історичний аспект системного підходу.

Вивчаючи змістове наповнення таких аспектів системного підходу, як системно-елементарний та системно-елементний, ми виявили, що в обох авторів вони зводяться до урахування всіх факторів, які визначатимуть характер та спрямованість заходів фізичної реабілітації осіб з досліджуваними ними захворюваннями. Якщо ж звернутися до академічного тлумачного словника, то згідно з його трактуваннями термін «елементарний» означає такий, який стосується лише основ чого-небудь, початковий, а «елементний» – складову частину чого-небудь. Тому ми погоджуємося з думкою А. С. Медвєдєва, що при реалізації системно-структурного підходу в медико-біологічних науках, та фізичній реабілітації зокрема, у цьому контексті доцільніше застосувати термін «системно-елементний». Щодо термінів «комунікативний» та «комунікаційний» вони є похідними від «комунікації» та тлумачаться у двох значення, а саме: «комунікативний» у першому випадку – як той, що стосується спілкування за допомогою мови, а в другому, як той, що стосується шляхів сполучення. Термін «комунікаційний» трактують так само, але зі зворотною послідовністю [9].

На основі аналізу літературних джерел та власних досліджень ми доповнили змістом загальнонаукові концептуальні підходи, якими необхідно керуватися при реалізації системного підходу фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями в умовах стаціонарного лікування.

1. Системно-еволюційний дає змогу аналізувати розвиток системи фізичної реабілітації загалом та при захворюваннях органів дихання зокрема, заснований на етапності та послідовності проведених заходів, визначенні критеріїв оцінки та ефективності, аналізі стану дитини на кожному занятті та етапі й перспективи відновлення, компенсації чи підвищення функції.

2. Системно-цільовий дає можливість наукового підходу до визначення мети та постановки цілей фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями в умовах стаціонару.

3. Системно-комплексний (елементний) полягає у комплексному підході до визначення чинників, які впливатимуть на характер і спрямованість фізичної реабілітації: індивідуальні особливості пацієнта; трактування результатів функціонального обстеження з урахуванням індивідуальних особливостей дитини (особливо враховуючи спосіб життя, координаційні здібності дитини тощо); ступінь, характер та механізми порушення, принципи саморегуляції функції зовнішнього дихання, суб'єктивне та об'єктивне оцінювання стану пацієнта, дані оцінювання постави, психоемоційного стану дитини, застосування фармацевтичних препаратів та інших методів лікування, етапу та періоду фізичної реабілітації з оцінюванням їх ефективності.

4. Системно-ресурсний аналіз як матеріально-технічного і кадрового забезпечення, так і засобів фізичної реабілітації та їх методик виконання з урахуванням їх синергізму для вирішення завдань та мети на кожному етапі й періоді фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями.

5. Системно-структурний полягає у визначенні одночасного впливу засобів фізичної реабілітації на функції респіраторної системи та опорно-рухового апарату та інших систем організму (за наявності там супутнього захворювання).

6. Системно-функціональний забезпечує виявлення побудови характеру та спрямованості реабілітаційного процесу з урахуванням симптоматики бронхолегеневих захворювань, функціонального стану інших систем організму, якості життя та виявлення обмежувальних факторів відновлення функції.

7. Системно-інтеграційний полягає в аналізі системних елементів фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захвоюваннями і їх взаємозв'язку в межах лікувально-профілактичної установи, де проводиться фізична реабілітація хворого. Запропоновані заходи повинні відповідати меті всього лікувального процесу та органічно поєднуватися з методами лікування та реабілітації у цьому закладі.

8. Системно-комунікаційний полягає у виявленні взаємозв'язку організму дитини із бронхолегеневими захворюваннями з зовнішнім середовищем, що дає змогу розглядати його, з одного буку, як єдине ціле, а з іншого – як підсистему вище розташованого рівня (екологічний вплив, вплив рухової активності, способу життя, шкільного колективу тощо).

Висновок. Концептуальні підходи до формування фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями базуються на системній методології наукового дослідження. При розробленні концепції фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями ми виокремили такі аспекти системного підходу: системно-еволюційний, системно-цільовий, системно-комплексний, системно-ресурсний, системно-структурний, системно-функціональний, системно-інтеграційний, системно-комунікаційний.

Перспективи подальших досліджень. Розроблення принципів фізичної реабілітації дітей з бронхолегеневими захворюваннями.

Список літератури

1. Андрійчук О. Я. Основні положення концепції фізичної реабілітації хворих на дегенеративно-дистрофічні захворювання / О. Я. Андрійчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – Київ, 2015. – Вип. 3 (1). – С. 24–29.

2. Босак А. О. Передумови формування системного підходу до менеджменту / А. О. Босак, Б. Р. Рогальський, А. В. Босак // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – Львів, 2011. – № 714. – С. 38–47.

3. Жарова И. Концептуальные основы и подходы к формированию процесса физической реабилитации при первичном конституционально-экзогенном ожирении у подростков / Ирина Жарова // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2014. – № 4 (18). –С. 45–56.

4. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посіб. / Корбутяк В. І. – Рівне : НУВГП, 2010. – 176 с.

5. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій / Кустовська О. В. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 124 с

6. Лазарева Е. Б. Концептуальные подходы к организации процесса физической реабилитации при хирургическом лечении вертеброгенной патологии / Е. Б. Лазарева // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Львів, 2012. – Вип. 16, т. 3. – С. 134–139.

7. Медведев А. С. Основы медицинской реабилитологии / Медведев А. С. – Минск : Беларус. навука, 2010. – 435 с.

8. Методологія системного підходу та наукових досліджень: опорний конспект лекцій / уклад. Н. В. Фоміцька. – Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2015. – 60 с.

9. Словник Української мови: в 11 т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sum.in.ua

10. Хованская Г. Н. Общие основы медицинской реабилитации в педиатрии : пособие для студ. педиатрического, медико-психологического, медико-диагностического факультетов и врачей / Г. Н. Хованская, Л. А. Пирогова. – Гродно : ГрГМУ, 2010. – 184 с.

11. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підр. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ : НГУ, 2014. – 120 с.

Стаття надійшла до редколегії 12.07.2016
Прийнята до друку 29.08.2016
Підписана до друку 31.08.2016